

Araştırma Makalesi • Research Article

Fethullah Gülen Örgütü ve Darbeler*

Fethullah Gülen Organization and Coups

Doğan Özlük^{a,**}

^aAraştırma Görevlisi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eskişehir/Türkiye.
ORCID: : 0000-0001-8607-2424

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 01 Ocak 2019
Düzeltilme tarihi: 15 Nisan 2019
Kabul tarihi: 23 Nisan 2019

Anahtar Kelimeler:

Fethullah Gülen Örgütü
Askeri Darbe
12 Eylül Darbesi
28 Şubat Darbesi
15 Temmuz Darbe Girişimi

ARTICLE INFO

Article history:

Received 01 January 2019
Received in revised form 15 April 2019
Accepted 23 April 2019

Keywords:

Military coup
September 12 coup
February 28 coup
July 15 coup attempt
Fethullah Gülen organization

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, Fethullah Gülen örgütünün Türkiye’de 1970-2000 yılları arasında gerçekleşen modern ve postmodern askeri darbelerle karşı tutumunu inceleyerek örgütün 15 Temmuz’da gerçekleştirdiği darbe girişiminin arka planına ışık tutmaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ve belge tarama modeli kullanılmıştır. Bu bağlamda 1970, 1980 ve 28 Şubat 1997’de Türkiye’de gerçekleşen darbelerle ilgili olarak başta örgütün lideri Fethullah Gülen olmak üzere örgütte öne çıkan isimlerin yazıları ve açıklamaları ile örgüte bağlı basın-yayın kuruluşlarının darbelerle karşı tutumunu inceledi ve analiz edildi. Araştırmanın sonucunda Gülen ve örgütünün Türkiye’de gerçekleşen darbelerle karşı ilkesel bir duruş sergilemedikleri, aksine darbeleri ve darbecileri olumlayan, destekleyen, öven açıklama ve tutumlarının olduğu; buna karşın darbelerle maruz kalan hükümetleri ve siyasi partileri eleştirdikleri ve haksız buldukları sonucuna varılmıştır.

ABSTRACT

The aim of this research was to shed light on the hidden plans behind 15 July coupe attempt orchestrated by Fethullah Gülen organization through evaluation of the organization stance against former modern and postmodern coupes in Turkey between the years 1970-2000. In this study, a qualitative approach through analysis of documents and records survey was followed. Accordingly, the writings and statements made by Fethullah Gülen as the head of the organization and other primary names in the group and also the stance which was taken by the media and press linked to the group concerning to the 1970, 1980 and 28 February 1997 coups in Turkey was investigated and analyzed. The results showed that Gülen and his organization not only did not take a principal stance against the coupes in Turkey but also had supporting, affirming and praising statements for that. It was concluded that they negatively criticized the overthrown governments, political parties and leaders who were subjected to the coup.

1. Giriş

2012 yılının Şubat ayında 28 Şubat darbesinin yıl dönümünde 28 Şubat’ın darbe olup olmadığı, Ergenekon vb. yapılanmaların darbe hazırlıkları içinde oldukları iddiasıyla yargılanmaları ve darbe girişimleriyle mücadele ettiğini

iddia eden Gülen grubunun 28 Şubat döneminde nasıl bir tavır takındığı tartışmaları gündeme oturdu. Sayıları az olan bir kısım yazar ve gazeteci, Fethullah Gülen ve örgütünün 28 Şubat darbesine karşı tavır takınmadığı ve darbeye maruz kalan kesimlerle dayanışma içinde olmadığı; aksine darbeden önce ordunun siyasete müdahale niteliğindeki

* Bu makalenin yazımına 2008 yılında başlandı. O dönem Gülen grubu hakkında hazırladığımız “Emperyalist Güçlere ve Gayri Müslim yapılara Karşı Hoşgörü Mazlumlar ve Müslüman Yapılara Karşı Horgörü” temalı kitap çalışmasının bir bölümünü de bu makale oluşturmaktaydı. Fakat kitap çalışmasının uzun sürmesi ve yarım kalması üzerine çalışmanın bu bölümü, 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden dört yıl önce, Mart 2012’de www.platformhaber.net adlı web sitesinde “Fethullah Gülen Hareketi ve Darbeler” adıyla bir rapor/dosya formatında yayımlandı. İş bu makale, 15 temmuz 2016 darbe girişimi sonrası, konunun ehemmiyetine binaen bilimsel bir yaklaşımla yeniden ele alınarak söz konusu rapordan üretilmiş, geliştirilmiş ve makale formatına dönüştürülmüştür.

** Sorumlu yazar/Corresponding author

e-posta: doganozluk@anadolu.edu.tr; doganozluk@yahoo.com

demeç ve davranışlarının yanında yer aldığı ve nihayetinde darbe gerçekleştikten sonra da darbeyi ve darbecileri desteklediği yönünde yazılar kaleme aldılar. Buna karşın Gülen örgütüne mensup bazı yazarlar ve kişiler, Fethullah Gülen ve grubunun darbelerle karşı tavır takındığı ve 28 Şubat darbesini de desteklemediği yönünde demeçler verdiler. 28 Şubat darbesinin asıl hedefinin Fethullah Gülen ve grubu olduğunu yazan Gülen mensupları bile oldu.

Türkiye’de gerçekleşen askeri darbelerin her zaman siyaset, sermaye ve medya ayağı olagelmıştır. Buna 28 Şubat postmodern darbesi de dâhildir. Siyaset, sermaye ve medyadan oluşan bu üç sacayağıyla farklı boyutlardan darbelerle zemin hazırlanmış, algı oluşturulmuş, darbe çağrıları yapılmış ve darbeler gerçekleştikten sonra da darbelerle alkış tutulmuş ve desteklenmiştir.

Kişilerin, toplumsal yapıların, sivil toplum örgütlerinin ve medya organlarının darbelerle karşı olumlu veya olumsuz tutumlarını anlamının yolu; kendileri tarafından yapılan açıklamalar, verilen demeçler, kaleme alınan yazılar, yapılan yayınlar ve takınılan tavırlarla anlaşılabilir. Dolayısıyla toplumsal, siyasi, ekonomik, sendikal, dini ve ideolojik yapıların darbelerle karşı tutumlarını, bu yapılarla bağlı kurum ve basın yayın organlarının demeç ve yayınlarına bakarak anlamak mümkün. Bu objektif bakış açısıyla söz konusu yapıların, darbelerin karşısında mı yoksa yanında mı yer aldıkları anlaşılabilir. Bunu anlamak için de ilgili yapıların ileri gelenlerinin yazı, açıklama ve demeçleri ile kendilerine bağlı kurum-kuruluş ve basın yayın organlarının arşivleri sağlıklı bir yöntem, önemli bir kaynak ve objektif bir referans noktasıdır.

Bu araştırmada Fethullah Gülen ve örgütünün 1970-1997 tarihlerinde gerçekleşen askeri darbelerle ilgili düşünceleri, açıklamaları, yazıları ve tutumları, kendi beyanları ve arşivleri dayanak alınarak incelenmiş ve analiz edilmiştir. Böylece Türkiye’nin maruz kaldığı ve şükür ki akim kalan 15 Temmuz darbesini gerçekleştirmeye girişen Fethullah Gülen örgütünün, iddia edildiği gibi darbeci zihniyeti sonradan mı edindiğini, yoksa aslında bu örgütün darbeci zihniyete önceden mi sahip olduğunu ve bundan önceki darbeleri de destekleyip desteklemediğini anlamak mümkün. Bu araştırmada bilimsel ve objektif kıstasların yanında dini ve ahlaki bir ilke olarak Nisa ve Maide surelerinde geçen aşağıdaki ayetlerin vurguladığı adil şahitlik sorumluluğu ve bilinciyle hareket edildiğini vurgulamakta yarar var:

Ey iman edenler! Kendiniz, ana babanız ve en yakınlarınızın aleyhine de olsa, Allah için şahitlik yaparak adaleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun. Şahitlik ettikleriniz zengin veya fakir de olsalar adaletten ayrılmayın. Çünkü Allah ikisine de daha yakındır. Öyle ise adaleti yerine getirmede nefsinize uymayın. Eğer şahitlik ederken gerçeği çarpıtırmanız veya şahitlikten çekinirseniz bilin ki şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır. (Nisa suresi 4/135).

Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adalet ile şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz, sizi onlar hakkında adaletsizliğe sevk etmesin. Âdil olun. Şüphesiz bu, Allah’a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Allah’a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır. (Maide suresi 5/8)

Bu bağlamda Gülen örgütüne delilsiz ve mesnetsiz ithamlarda bulunmaktan ve iftira etmekten kaçınıldığı gibi; örgütün darbeler ve darbecilerle tespit edilen ilişkileri, övgüleri ve desteklerinin de görmezden gelinmediğini belirtmek gerekir.

Son olarak şu noktanın vurgulanmasında yarar görülmektedir: Bu çalışmanın türü ağırlıklı olarak belge inceleme, arşiv tarama ve projeksiyon tutma özelliği taşıdığından, genelde doğrudan alıntı yapma tekniği tercih edilmiştir. Doğrudan aktarılan metinlerle ilgili yorumun ise alıntılanan metinden önce veya sonra yapılması uygun görülmüştür.

1.1. Gülen Örgütünün Darbelerle İlişkisine Yönelik Yaklaşımlar

Fethullah Gülen ve örgütünün başta 28 Şubat olmak üzere darbelerle karşı tutumuna ilişkin temelde üç tür yaklaşımdan söz edilebilir. Birinci yaklaşım, Gülen örgütüne mensup veya yakın kimseler tarafından dillendirilen, Gülen örgütünün 28 Şubat darbesi dâhil hiçbir darbeyi desteklemediği, darbelerle olumlu bakmadığı, bütün darbelerle karşı durduğu, hatta 28 Şubat darbesinin en mağduru olduğu yönündeki söylemdir. İkincisi, Gülay Gökçürk ve Ruşen Çakır örneğinde olduğu gibi İslamcı olmayan bir kesimin, Fethullah Gülen’in 28 Şubat’ta darbeye alkış tuttuğu yönündeki yaklaşımdır. Üçüncüsü ise, Gülen grubu dışında kalan İslami kesimin genelinin sahip olduğu yaklaşımdır. İslami kesimin büyük bir kısmı, aslında Gülen örgütünün 28 Şubat’ta darbecilere yakın durduğu, örgütün o denemede tek derdinin kendisini ve yapısını kurtarmak olduğu, bunun için de her yolu meşru ve mubah gördüğü, kime sığınmak gerekiyorsa ona sığındığı ve bu uğurda hiçbir ahlaki, insani ve İslami ilkeyi gözetmediği düşüncesindedir. Fakat İslami kesimlerin büyük bir kısmı bu gerçeği bildikleri halde bu düşüncelerini dillendirmekten kaçınıyorlar. Bu durumun da iki temel sebebi olabilir. İslami kesimler, ya örgütün bugünkü gücünden (2004-2013) çekindikleri için Gülen örgütünün darbelerden yana tavır takındığını dillendiremiyorlar ya da bu dönemde (2004-2013) Gülen örgütü ile İslami kesim ve iktidar arasında çıkar birliği olduğu için, “ortak düşman, konjonktür, maslahat” gibi gerekçelere dayanarak susmayı tercih etmektedirler.

Bu araştırmada daha çok “Gülen örgütünün 28 Şubat darbesi dâhil hiçbir darbeyi desteklemediği” tezini savunan birinci kesimin iddiaları incelenecek, tartışılacak ve Gülen örgütünün 28 Şubat darbesi başta olmak üzere askeri darbelerle karşı tutumuna ilişkin bir sonuca varmaya çalışılacaktır.

1.2. Gülen Örgütünün Darbeleri Desteklemediğine Dair İddialar

Yıl 2012’yi gösterdiğinde ordunun içinde bir takım grupların darbe hazırlığı içinde olduğu iddiasıyla açılan Ergenekon ve Balyoz gibi davalar devam etmektedir. Gülen örgütü de bu vasatta sahip olduğu bütün bürokratik, ekonomik ve medya gücüyle darbe karşıtı ve darbelerle mücadeleye destek görünümü vermektedir. İşte bu esnada 28 Şubat’ın yıl dönümünde medyada şu meyanda bir tartışma başladı: Bugün darbelerle şiddetle karşı olduğunu iddia eden ve darbelerle mücadele iddialarıyla açılan davaların bütün varlığıyla arkasında duruyor görüntüsü veren Gülen örgütü, dün 28 Şubat darbesinde nasıl bir tavır takındı, o zaman da

darbeye karşı durdu mu, yoksa darbeyi destekledi ve/veya darbeye sessiz mi kaldı? Yine 12 Eylül 1980 darbesinde Fethullah Gülen ve örgütü, darbe karşıtı safta mı yer aldı, yoksa darbe yanlısı mıydı? Gülen örgütü, bugünkü (2012) darbe karşıtı tutumunda samimi, tutarlı ve ilkelidir; yoksa örgüt çıkarları ve konjonktür bunu gerektiriyor diye başka bir hesap içinde midir?

Şimdi Gülen örgütünün önde gelen birkaç isminin, Gülen ve örgütünün 28 Şubat darbesinin ve darbecilerinin yanında yer almadığına, aksine darbenin karşısında yer aldığına, hatta 28 Şubat darbesinin asıl mağdurunun Gülen ve örgütü olduğuna ilişkin iddiaları ele alalım:

Samanyolu Grubu Ankara temsilcisi Abdulkadiroğlu (2012, 1 Mart), Gülen'in, Erbakan hükümetinin karşısında yer aldığını ve darbeye karşı tavır takınmadığını zımnen kabul eder, ancak bu karşıtlıkta bir hikmet(!) arayışına ve tevîl etme yoluna giderek "zalimin zulmünü hafifletmek için Erbakan'a karşı durduğunu" belirtir:

Hocaefendi'nin o günlerde verdiği bir röportajda, Erbakan'ın artık bırakması gerektiği yönündeki sözlerini kullanarak, sanki Fethullah Gülen 28 Şubatçılarla işbirliği yapmış gibi bir algı oluşturmaya çalışıyorlar... Gülen'in o günkü tavır, zalimlere karşı mücadele için zaman ve zemin şartları oluşuncaya kadar bir taktik olarak değerlendirilebilir.

Ali Ünal, 3 Temmuz 2006 tarihli köşesinde Fethullah Gülen'in her türlü darbeye karşı olduğu iddiasını şu sözlerle dillendirir:

Demokrasi sınavından yüz akıyla çıkmışcasına soruyorlar: 28 Şubat'ta ordu yanlısı bir tavır takınan Gülen, neden şimdi Şemdinli ve birbiri peşi sıra patlak veren çeteler hadisesinde özgürlükçü bir tavır ortaya koyuyor? Oysa bu iki tavır arasında Hocaefendi açısından hiçbir çelişkinin olmadığı apaçık. Darbelere her zaman karşı olmuş bulunan Hocaefendi, 28 Şubat'ta mevcut hükümetin darbe sebebi teşkil edeceğini gördüğü için, muhtemel bir darbenin önlenmesi maksadıyla hükümetin çekilmesini istedi. O, darbelere her zaman karşı oldu ama orduya karşı olmadı ve hiçbir zaman Atabeyler, Sauna ve yargının mahkûm ettiği Şemdinli tipi oluşumlara da destek vermedi. 28 Şubat'ta mevcut hükümetin hangi maksatla çekilmesini istemişse, şimdi de aynı maksatla çetelere karşı çıkıyor.

Yine Zaman Gazetesi yazarı Bülent Korucu (5 Mart 2012), bu tezi daha ileri taşıyarak 28 Şubat darbesinin asıl hedefinin Gülen ve örgütü olduğunu iddia eder:

... Sürecin bence birinci hedefi Hocaefendi ve camiasıydı... İnsafsız suçlamanın gerekçesi ne? Hocaefendi'nin Refah-Yol hükümetine "çekilin" çağrısı yapmış olması. Gülen'i eleştirenler, o hükümetin çok başarılı olduğunu mu iddia ediyor? Hayır, benzer eleştirileri ve daha fazlasını birçok insan yaptı, yapıyor. "28 Şubat MGK toplantısı çıkışında istifa edilseydi, kahraman olunurdu." diyenler yok muydu? Zaten Hocaefendi'nin açıklamasından iki ay sonra istifa gelmedi mi? Başbakanı omuz atılıp küfürler savrulduğu bir ortamda, o koltukta oturmayı savunmak çok mu doğru ve ahlaki bir duruş olurdu?

Ekrem Dumanlı ise 7 Mart 2012 tarihli yazısında bir darbenin gerçekleşebilmesi için, dış destek ve medya desteği olmak üzere iki sacayağının gerekliliğine işaret eder ve 28 Şubat darbesinin bu tür darbelerin en tipik örneği olduğunu ifade eder. Ancak Dumanlı, mensubu olduğu örgütün ve medyasının 28 Şubat döneminde medya ayağının işlevsel parçalarından biri olduğunu şaşırtıcı bir biçimde es geçer ve görmezden gelir. Üstelik 28 Şubat darbesinin en büyük mağdurunun Fethullah Gülen olduğunu iddia edecek kadar gerçeklerle uyuşmayan iddialarda bulunur:

Darbelerin faturasını sadece askerlere çıkarmak haksızlıktır... Sultan Abdülaziz'in şahadetinden beri bütün darbelerde dış destek söz konusudur mesela... Tabii ki bir de medya! Hepsisi de medya desteğiyle gerçekleştirildi. Hiçbir darbe yoktur ki medya desteği olmadan teşebbüs edilebilsin. Darbe dönemlerindeki asker-medya ilişkisinin en keskin örnekleriyle gün yüzüne çıktığı, en pervasız hadise 28 Şubat'tır... Nedenise bu ülkede sağlıklı bir tartışma ortamı oluşturulamıyor. Bazen biri bir şey uyduruyor; diğerleri de ona ayak uydurup ezberden konuşmaya devam ediyor. 28 Şubat tartışmalarında bariz gerçekleri inkâr edercesine Fethullah Gülen Hocaefendi'yi suçlayanlar bile oldu. Oysa o darbenin en büyük mağduru bizzat Hocaefendi'dir. Bu kadar aşık bir konuyu bile bazıları çarpıtabiliyorsa söylenecek söz kalmıyor. Belki her şeyi ma'şeri vicdana havale etme gereği bu yüzden sıkça hissediliyor. Neyse ki bu millet mağdurlar ile mağrurlar arasındaki farkı gayet iyi biliyor...

2. 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası ve Fethullah Gülen Örgütü

Fethullah Gülen'in henüz örgütlenme aşamasında olmadığı veya yeni örgütlendiği 1970'lerde, 12 Mart muhtırasına karşı tutumu hakkında detaylı bir bilgi yok. Ancak kendisiyle yapılan birkaç röportajda 28 Şubat darbesinden söz ederken 12 Mart muhtırası ile ilgili birtakım değerlendirmeler de yapar. Bu değerlendirmelerde Gülen, 12 Mart askeri muhtırasının gerçek bir askeri muhtıra olduğunu belirtir. Bununla birlikte Gülen, söz konusu değerlendirmelerinde askeri darbelerin ve muhtıraların bütünüyle yanlış olmadığını, aksine kimi zaman gerekli olduğunu belirtir ve bu bağlamda devlet tecrübesine sahip olan dönemin cumhurbaşkanının muhtıraya direnmeyip görevini devretmekle doğru bir iş yaptığını beyan eder. Bu değerlendirmelerden, Gülen'in 12 Mart 1971 askeri muhtırasını olumlu karşıladığı ve döneminin siyasi yöneticilerinin de yönetimi orduya devretmekle doğru olanı yaptıklarını düşündüğü anlaşılabilir. Söz gelimi 29 Mart 1997 tarihinde Samanyolu TV'de Osman Özsoy ve Mim Kemal Öke'nin sunduğu programa katılan Gülen der ki:

... Dış yapısı itibarıyla [28 Şubat] kararlar[ın]a bakılınca bir muhtıra şeklinde de yorumlayabilir bazıları. Ben şahsen öyle yorumlamak istemiyorum. Öyle yorumlamamak için de bazı sebepler var. Bunun kitaplardaki yerini aramaktan ziyade 12 Mart muhtırasına muhatap olan insanlardan biri olarak yaşadım, gördüm. Muhtıra muhtıraydı. Doğrudan doğruya devletin dışında, Cumhurbaşkanı ve Başbakanın dışında, Bakanlar kurulunun dışında, devlete tavsiye şeklinde değil, doğrudan doğruya bazı şeyler gönderdiler ki, devlet tecrübesi olan

Cumhurbaşkanı devleti devretti. Bu millet, avam halk bile muhtıranın ne olduğunu gördü. (29 Mart 1997, Samanyolu TV).

Yine Fethullah Gülen, 6 Temmuz 1995 tarihinde İnter Star TV’de Özel Haber Programı’na verdiği mülakatta şunları ifade etmektedir:

Ama bazı durumlar olmuştur ki askeri müdahalelerin neşter vurması söz konusu olmayınca belki o kangren bertaraf edilememiş, o kanser aşılamamıştır. Türkiye’yi 12 Mart muhtırasına götüren dönemleri biliyorum. O dönemde gadre uğrayanlardan birisiyim. 12 Eylül dönemini de çok iyi biliyorum. Devlet memuruydum, vazı nasihat ediyordum. Herkes belli bir hevesin zebunu Türkiye’yi bir yerlere çekmek istiyorlardı. Ve çekilmiştelerdi olabiliyordu 12 Eylül’de. Türkiye bir ejderin ağzına atılmış olabiliyordu. Ve şimdi biz Asya’daki o devletler gibi perişan, derbeder, yıkık-dökük Rusya’nın vesayetinde bir hale gelebilirdik. Bu açıdan askeri müdahaleleri bütün bütün yadırgamak, bütün bütün isabetsizdir demek doğru değildir ama acaba demokrasi içinde askeri güç o dönemde anarşiyi aşamaz, kargaşanın önüne geçemez miydi? Terörü bertaraf edemez miydi? Bunları geleceğin sosyologları, felsefi tarihçileri değerlendirecek, hükümlerini verecek, yanlış iş yapanları efkar-ı ammede mahkum edecekler. Tarih de mahkûm edecek onları. O bakımdan o hususlara girmek istemiyorum.” (İnter Star TV / 6 Temmuz 1995).

3. 12 Eylül 1980 Darbesi ve Fethullah Gülen Örgütü

Fethullah Gülen ve örgütünün şüpheye mahal bırakmayacak derecede destek verdikleri askeri darbelerden biri de 12 Eylül 1980 darbesidir. Öyle ki Gülen, başyazarlığını yaptığı Sızıntı dergisinde (1979) darbe gerçekleşmeden 15 ay önce “Asker” başlıklı yazısında darbe çağrısı yapar ve dönemin genelkurmay başkanı Kenan Evren’e kendi ifadesiyle “selam durur”.

...Onun süngüsü, yüz defa iniltimizi dindirdi ve ateşimize su serpti. Yakın tarihimizde dahi kaç defa onda mazinin tebessüm eden çehresini ve yıldırımlaşan celadetini gördük... Eğer atik davranıp da yıllardan beri hazırlanan karanlık emellerin önüne geçmeseydi, bütün bir millet olarak inkisar içinde ağlamadan başka çaremiz kalmayacaktı.

Tuğa selam, sancağa selam ve onu tutan yüce başa binlerce selam.

Fethullah Gülen, 12 Eylül darbesinden bir ay sonra ise yine örgütün yayın organı olan Sızıntı dergisinde (1980) “Son Karakol” adlı başyazıda darbeye alkış tutar ve darbecileri “ımdada yetişmiş Hızır’a” benzetir:

... Sahnenin bu rengarenk aldatıcılığı, ortalığı inleten valsın korkunç uyutuculuğu ve kostümün göz bağlayıcılığı karşısında, oynanan oyunun gerçek yüz ve vahşetini ilk sezen, son karakolun kahraman bekçileri oldu. Bu sezme, ümit dünyamızla yeniden kendimize gelmemizi ve kendi kendimizi idrak etmemizi temin etti. Aslında, buna bir (sezme) demek de uygun değildir.

Bu düşmanı kısıktırak yakalama... Ve bir zaferdir. İctimaî bünyenin harici bir kısım eracifden temizlenme, arındırılma düşüncesiyle onu aslına irca zaferidir. Bu zafer, kendinden ümit edilenleri getirdiği takdirde, Türk’ün zaferler hanesinde en mualla yeri işgal edecektir. Böyle bir ilk tefahhüs ve sezişe, bir evvelki sene selam durulmuş ve gaziler ocağının yiğit eri Mehmetçik’e teşekkürler sunulmuştu.

Ne var ki, yıllardan beri, bin bir saldırı ile rehnedar olmuş bir bünye, böyle hemen bir mualece ile iyi edilemeyeceği de muhakkaktı. Daha köklü ve daha gönülden bir hareket gerekliydi ki, milli bünyeyi kemiren yıllanmış seretanlar berteraf edilebilin.

Ve işte şimdi, bin bir ümit ve sevinç içinde, asırlık bekleyişin tuluû saydığımız, bu son dirilişi, son karakolun varlık ve bekasına alamet sayıyor; ümidimizin tükendiği yerde, Hızır gibi imdadımıza yetişen Mehmetçiğe bir kere daha selam duruyoruz.

Fethullah Gülen’in, 12 Eylül darbesinin mimarı Kenan Evren’e ilgisi ve övgüsü yıllarca devam edegelmiştir. Gülen, bir mülakatta din eğitimi ile ilgili bir soruya cevap sadedinde din eğitiminin öneminden söz ederken hemen sözü Evren’e getirir, ondan büyük övgüyle bahseder, hatta onun cennete gidebileceğini de ifade eder:

- Sizin önemli gördüğünüz bu yaklaşımın laikliğe ters olduğunu düşünen çok insan var?

- Evet var. Ama ben eğitimde dinin çok önemli olduğunu bir kere daha tekrar edeceğim. Müsaadenizle bu konuyla ilgili antiparantez bir mülahazamı arz edeceğim: Evren Paşa demokrasinin kesintiye uğraması ve daha pek çok açıdan tenkit edildi. Ama seçmeli din derslerini mecburi yapmakla yararlı bir iş yapmıştır. Gençlerin çoğu onun bu icraatı vesilesiyle din eğitiminden nasiplerini almışlardır. Bu iş kanaatimce öyle büyüktür ki doğrusunu Allah bilir hiçbir sevabı olmasa bile bu icraatı ona yetebilir, ahirette kurtuluşuna vesile olabilir, cennete de gidebilir. (Gündem, 2005).

4. 28 Şubat Darbesi ve Fethullah Gülen Örgütü

Ergenekon, Balyoz ve diğer darbe iddialarına ilişkin davalar başladığı dönemden beri Gülen örgütü medyası, 28 Şubat için “28 Şubat postmodern darbesi”, “28 Şubat darbesi” veya “28 Şubat askeri müdahalesi” ifadelerini kullanmaktadır. Oysa Fethullah Gülen, 28 Şubat darbesinden sonra kendisiyle yapılan röportajlarda 28 Şubat’a değil darbe, muhtıra dahi denemeyeceğini açık ve net bir şekilde ifade eder. 28 Şubat’ın en fazla bir tavsiyename olduğunu söyledikten sonra bu tavsiyemenin de ‘Milli Güvenlik Kurulu Sosyal Mutabakat Metni’ şeklinde algılanması gerektiğinin ısrarla altını çizer ve 28 Şubat’a muhtıra demenin askeri suçlamak olacağını defalarca belirtir. Darbe öncesi verdiği beyanatlarda da mevcut Refahiyol hükümetinin beceremediğini ve artık bırakması gerektiğini ifade ediyordu. Gülen örgütü medyası da, ne 28 Şubat darbesinin gerçekleştiği dönemde ne de daha sonraki yıllarda 28 Şubat’ı bir darbe olarak gördü. Aksine 28 Şubat darbesinin ilk hükümetini “Hayırlı Olsun” manşetiyle karşıladı ve hayra yormakta bir beis görmedi. Bu makalenin kaleme alınmasını asıl teşvik eden durum da, Gülen ve örgütünün 28 Şubat darbe yanlısı bunca hafıza, somut bilgi

ve veriye rağmen, sanki örgüt darbe karşıtı bir tutum takınmış gibi açıklamalar yapılması ve gerçeği olduğundan farklı yansıtma çabalarıdır. Şimdi Fethullah Gülen ve örgütünün 28 Şubat darbe sürecinin öncesi ve sonrasında takındığı tavır, bizzat kendi beyanlarından, yayınlarından ve kaynaklarından incelenecek ve analiz edilecektir.

4.1. Darbe Hükümeti Hayırlı Olsun ve 28 Şubat Hayırlı Oldu

Yukarıda da ifade edildiği gibi meşru Rehafyol hükümetinin baskıyla ve postmodern bir darbeye görevden uzaklaştırılması sonrası Gülen örgütünün medya organı Zaman Gazetesi, darbecilerin tayin ettirdiği darbe hükümetini “Hayırlı Olsun” manşetiyle karşılıyordu.

30 Haziran 1997 tarihli Zaman Gazetesi manşeti

Bugün konjonktüre uygun olarak darbe karşıtı gibi görünen ve çok yakın zamana kadar Gülen örgütünün medya vitrinlerinden biri olan Hüseyin Gülerce, 29 Şubat 2000 tarihli köşesinde 28 Şubat'ın her anlamda hayırlı olduğunu, darbenin içeride ve dışarıda ülkeyi rahatlatmış ve İslam'ın adını lekeleyenleri açığa çıkardığını belirtmektedir:

Şimdi biraz şaşırtıcı gelecek; ama böyle bir hengâmede 28 Şubat her iki bakımdan da yararlı oldu. Hem içte ve dışta rahatlama sağlayacak olumlu değişimi hızlandırdı, hem de samimi, mazbut büyük İslami çoğunluk ile İslam adını lekeleyen, kullanan, yüce dinimizi vahşete alet etmek isteyen zavallıları ayırdı. Hem ‘Siyasal İslam’ diyenlerin gözü açıldı, hem milletimizin gözü açıldı...28 Şubat'ın bir faydası daha oldu. ‘İslami kesim’in mantalitesi ve ufukları değişti... ‘İslami kesim’ artık şunu anladı. Din, siyasete alet edilmemeli... Hoşgörü olmadan bir yere varılamaz.

Fürüatlara takılarak tebliğde imrendirici olunamaz. 28 Şubat sürecine bir de bu açıdan bakılmalı.

4.2. 28 Şubat Demokrasinin Yerleşmesini Hızlandırdı

Fethullah Gülen, İsmail Ünal'a (2001) verdiği röportajda “28 Şubat, ülkenin daha iyi bir noktaya gelmesi adına Türkiye’de bazı süreçleri geciktirdi mi?” şeklindeki soruya verdiği cevapta, 28 Şubat’ın ülkeyi herhangi bir konuda geciktirmediği, aksine daha iyi noktaya taşıdığı ve demokrasinin yerleşmesini hızlandırdığını belirtmektedir:

- 28 Şubat, ülkenin daha iyi bir noktaya gelmesi adına Türkiye’de bazı süreçleri geciktirdi mi?

- Geciktirmedi; aksine hızlandırdı. Hattâ 28 Şubat, Türkiye’de demokrasinin yerleşmesini de hızlandırdı. Ben, Türkiye’nin de dünyanın da geleceği hakkında çok ümitliyim. Ancak, hepimize biraz daha fedakârlık düşmektedir.

4.3. Fethullah Gülen: Beceremediniz Artık Bırakın

Henüz Refahyol hükümetinin görevi bırakmadığı, ancak darbecilerin tüm sacayaklarının (ordu, siyaset, sermaye, medya vs.) şiddetli bir biçimde darbe baskısı ve çağrısı yaptığı bir vasatta Fethullah Gülen, darbe yanlısı medyaya mülakat verir ve arzu ettikleri manşeti kendilerine hediye eder.

18 Nisan 1997 tarihli Hürriyet Gazetesi manşeti

4.4. 28 Şubat Kararları Ne Darbedir Ne de Muhtıra, Bilakis Tavsiyenedir

Fethullah Gülen, 1997’nin mart ayında örgütüne ait medya organında (Özsoy ve Öke) 28 Şubat kararlarının ne muhtıra ne de darbe olduğu, sadece bir tavsiyename niteliğinde kararlar olduğu, bu kararlarla askerin darbe girişiminde bulunduğu yönündeki söylemlerin askeri suçlamak olduğu ve böylesi bir suçlamayı doğru bulmadığını beyan eder:

...Dış yapısı itibariyle [28 şubat] kararlar[ın]a bakılınca bir muhtıra şeklinde de yorumlayabilir bazıları. Ben şahsen öyle yorumlamak istemiyorum. Öyle yorumlamamak için de bazı sebepler var. Bunun kitaplardaki yerini aramaktan ziyade 12 Mart muhtirasına muhatap olan insanlardan biri olarak yaşadım, gördüm. Muhtıra muhtıraydı. Doğrudan doğruya devletin dışında, Cumhurbaşkanı ve Başbakanın dışında, Bakanlar kurulunun dışında, devlete tavsiye şeklinde değil, doğrudan doğruya bazı

şeyler gönderdiler ki, devlet tecrübesi olan Cumhurbaşkanı devleti devretti. Bu millet, avam halk bile muhtıranın ne olduğunu gördü.

Oysa burada belli ölçüde Millî Güvenlik Kuruluyla, Dâhiliye Vekili ve Hariciyeden insanlar var. Devletin başındaki insan başbakan var. Oturuyorlar bunlar aralarında konuşuyorlar, Türkiye'nin bir krize doğru kaydığını müzakere ediyorlar. Bazı aşılmaz problemler ve ileriye matuf endişe verici bazı şeylerin söz konusu olduğu kararına varılıyor ve sonrasında ortaya bir tavsiyename çıkıyor. Bir tavsiyename diyoruz. Bu tavsiyenameye orda herkes imza atıyor, bir ikisi de sonra atıyor. İmzayı geciktirmede kendi açılarından bir mülâhazaları olabilir... Burada tavır koymadan daha ziyade, Jan Jaques Rousseou mülâhazasıyla yaklaşacak olursak Güvenlik Kurulu İçtimai Mukavelesi denebilirdi. Yakışksız bir şey oldu ama karşılıklı oturup bazı şeyleri görüşmüşler ve mukaveleye imza atılmış.

Bu mukavelede ele alınan tavsiye kararlarını bu açıdan ben şahsen muhtıra şekliyle algılanmasını telif edemiyorum. Niçin bu işin üzerinde bu yorumlarla duruluyor, askeriye muhtıra verdi diye suçlanıyor? Ben bunu yanlış buluyorum.

4.5. 28 Şubat Kararları İçtihatdır ve İçtihat Edenler de Düşüncelerinde Masumdurlar

Yine Fethullah Gülen, aynı dönemde yukarıdaki açıklamasından yaklaşık bir ay sonra bu defa darbe kararlarının ve darbecilerin medya ayağını oluşturan Kanal D'de Yalçın Doğan'a (1997) verdiği mülakatta MGK kararlarını dayatanların sorumluluk bilinciyle hareket ettikleri, bu nedenle yaptıklarından dolayı masum oldukları, hatta bu kararlara içtihat mantığıyla da yaklaşılacağı ve darbecilerin isabet ettilerse iki sevap, etmedilerse bir sevap alacaklarını ifade eder:

Soru: MGK kararlarının siyasetteki yeri nedir sizce?

Cevap: ... Mesela şimdi onlar da şöyle düşünüyorlarsa, biz burada millî güvenlik, milletimizin güvenliğini şayet koruma mevkiinde bulunuyorsak ister gerçekten öyle olsun ister bizim içtihatlarımıza, algılamalarımıza göre şu gelişmelerde rejim için şayet bir tehlike ise bizim sorumluluğumuz altındadır bunlara müdahale etmek. Müdahale etmediğimiz zaman tarih önünde suçlu oluruz mülâhazasıyla hareket ediliyorsa meseleyi böyle algılıyorsa bana göre onlar masumdurlar. Eğer işin içinde bir hata varsa bu içtihat hatasıdır. Hatta fakihlerin mülâhazasıyla da yaklaşılabilir, içtihat hata bir sevap kazandırır, isabet olursa iki sevap kazandırır mülâhazası.

4.6. 28 Şubatla Uçurumdan Geriye Dönülmüştür

Fethullah Gülen, meşru hükümetin yönetimi devretmek durumunda kalması ve darbe hükümetinin kurulmasının ardından verdiği mülakatta da darbecilerin yaptığını kangren olmuş bir yaraya neşter vurmaktan ibaret olduğu, ülkeyi nizama ve intizama kavuşturduğu ve ülkenin bir uçurumdan geriye döndüğünü belirtir:

Fakat tıpkı bir kangren olmuştu... Buna neşter vurma manasında bir şey yapıldı. Birdenbire böyle kaosu bir durumdan, nizama, intizama, ahenge geçilmesi elbette

pek mümkün değil. Fakat şu anda bir uçurumdan geriye dönülmüştür. Dilerim inşallah, birileri çıkıp içinden zor sıyrıldığımız o fasit dairenin içine milleti bir daha çekmez (Çongar, 1997).

4.7. Ordu Anayasanın Gereğini Yapıyor Üstelik Sivillerden de Daha Demokratıdır

Fethullah Gülen, ordunun anti demokrat olmadığını, anayasanın gereğini yaptığını, çok mantıklı davrandığını, hatta sivillerden daha demokrat olduğunu çok açık bir şekilde ifade eder:

... Askerlerimiz bir yönüyle yaptıkları bazı şeylerden ötürü bazı çevrelerce, belki antidemokratik davranıyor sayılabilirler. Ama onlar konularının gereğini anayasanın kendilerine verdiği şeyleri yerine getiriyorlar. Hatta dahası, ben zannediyorum, onlar, bazı sivil kesimlerden daha demokrat. Biraz evvel arz ettiğim mülâhazalar açısından herhalde onların temsil ettikleri kuvvet şu partiler arasında birbirini istemeyen insanların elinde olsa bir gece hızlı bir baskınla gelirler hasımlarını bertaraf ederler onun yerine otururlar. Kuvvet ellerinde olduğu halde. Fakat çok mantıklı davranıyorlar. Çok muhakemeli davranıyorlar. Epey zamandan beri. His öne çıkmıyor burada ve kuvvet, güç gösterisi şeklinde öne çıkmıyor. Bana demokraside daha dengeli geliyorlar, o açıdan... (Doğan, 1997).

4.8. Asker MGK'da İnsafı ve Demokratik Bir Tavrı Takındı

Aşağıdaki açıklamalarında da görüldüğü üzere Fethullah Gülen, 28 Şubat kararlarından sadece bir ay sonra askerin tavrını şiddetle savunmakta ve darbeyi "Eğer kötü niyetli olsalardı oturup da meseleyi altı saat boyunca konuşmazlardı, yumruğu masaya vurup bu iş böyle olacak der, çıkarlardı." ifadeleriyle sahiplenmektedir. Buna ek olarak Gülen, ordunun çok yumuşak ve insafı davrandığını, anti demokratik yollara başvurmadığını ısrarla vurgular:

Askeriye gerçi gücü temsil ediyor. Gücün temsil edildiği yerde mantık, muhakeme tam kıvamına ulaşamayabilir. İsteselerdi orada bu böyle olacak diyebilirlerdi. Oturup orada meseleyi altı saat müzakere etmezlerdi. Demek ki, devlet başkanının huzurunda meseleye çok yumuşak ve insafıca yaklaştılar. Orada bir kısım tavsiye kararlarını ortaya koydular. Bu süre içinde tatbikini devlete bıraktılar. Yani demokratik yollardan problemler çözülsün istediler. Antidemokratik mücadelelere başvurmayı düşünmediler. Ben bunu böyle algılıyorum (Özsoy ve Öke, 1997).

4.9. Millî Güvenlik Kurulu Anayasal Bir Kurumdur ve Anayasanın Gereğini Yapıyor

Fethullah Gülen, 28 Şubat darbesini her açıdan tevil etmekte ve meşrulaştırmakta beis görmez. Gülen, MGK'nın (Millî Güvenlik Kurulu) gökten zembille inmediğini, anayasal bir kurum olduğunu, kanun dışı bir iş yapmadığını ve yaptıklarının anayasanın gereği olduğunu ifade etmektedir:

Fakat şurası da bir gerçek ki millî güvenliğin hali hazırdaki konumu anayasal bazı esaslara dayandırılmıştır. Millî Güvenlik Kurulu, her şeyi aşarak, kanunları aşarak, parlamentoyu aşarak,

anayasayı aşarak kendi kendine o konuma yükselmemiş, oraya gelip oturmamış ve millete karar yağdırmıyor yani, anayasal bir müessesedir. Anayasal bir müessese, anayasanın gerektirdiği yerde kendi konumunun gerektirdiği şeyleri yerine getirmeyi düşünür (Doğan, 1997).

Burada ilginç olan bir diğer nokta ise şudur. Gülen'in bu ifadeleri, dönemin genelkurmay başkanı İsmail Hakkı Karadayı'nın Gülen'in bu demecinden 22 gün önce (25 Mart 1997) MGK kararlarıyla ilgili olarak kullandığı ifadelerle neredeyse aynıdır. Karadayı, MGK'nın 28 Şubat kararlarıyla ilgili olarak şu beyanda bulunmaktadır: "MGK anayasal bir kuruluştur. Burada alınan kararlar, herkesin riayet etmesi gereken kararlardır." Bu arada Fethullah Gülen'in onursal başkanı olduğu Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı'nın 1998'de 28 Şubat döneminin genelkurmay başkanı İsmail Hakkı Karadayı'ya "hoşgörü ödülü" vermeyi teklif ettiği, ancak Karadayı'nın bu teklifi reddettiğini belirtmiş olalım.

4.10. Askeri Darbeler Kimi Zaman Gereklidir

Fethullah Gülen, Ali Ünal'ın ve başka kimselerin iddia ettiğinin aksine darbelerle karşı olmadığını, darbeleri büsbütün reddetmemek gerektiğini, darbelerin çok da isabetsiz olmadığını beyan etmektedir:

Ama bazı durumlar olmuştur ki askeri müdahalelerin neşter vurması söz konusu olmayınca belki o kangren bertaraf edilememiş, o kanser aşılamamıştır. Türkiye'yi 12 Mart muhtırasına götüren dönemleri biliyorum. O dönemde gadre uğrayanlardan birisiyim. 12 Eylül dönemini de çok iyi biliyorum. Devlet memuruydum, vazı nasihat ediyordum. Herkes belli bir hevesin zebunu Türkiye'yi bir yerlere çekmek istiyorlardı. Ve çekilmiş olabiliirdi 12 Eylül'de. Türkiye bir ejderin ağzına atılmış olabiliirdi. Ve şimdi biz Asya'daki o devletler gibi perişan, derbeder, yıkık-dökük Rusya'nın vesayetinde bir hale gelebilirdik. Bu açıdan askerî müdahaleleri bütün bütün yadırgamak, bütün bütün isabetsizdir demek doğru değildir ama acaba demokrasi içinde askeri güç o dönemde anarşiyi aşamaz, kargaşanın önüne geçemez miydi? Terörü bertaraf edemez miydi? Bunları geleceğin sosyologları, felsefi tarihçileri değerlendirecek, hükümlerini verecek, yanlış iş yapanları efkar-ı ammede mahkum edecekler. Tarihi de mahkûm edecek onları. O bakımdan o hususlara girmek istemiyorum (İnter Star TV, 6 Temmuz 1995).

4.11. Ordu Muhtıra Verdi Deyip Askerin Günahına Girmeyin

Fethullah Gülen 28 Şubat'ta ordunun muhtıra verdiğini söylemenin ordunun günahına girmek olacağını, görünürde böyle bir şeyin olmadığını ve ihtimaller üzerinden konuşmamak gerektiğini söyler:

Fakat insanların müzmeratına (günahına) girerek onları bir şeye mahkûm etmek doğru değildir. Muhtemellerle hüküm bina etmek suizan kapısını açar. Ve muhtemellerle mahkûm edilmedik insan kalmaz. Bu açıdan buna muhtıra denmez. Muhtıra bir gücün başka bir tarafta iş yaptırması, birine karşı açıktan açığa bu yapılsın şeklinde tavır koymasındır (Özsoy ve Öke, 1997).

4.12. Darbeler Hep Kötü Niyetli Olmamıştır Fakat Darbecilik Bir Uzmanlık Alanıdır

Fethullah Gülen, ilkesel olarak darbelerle karşı olmak şöyle dursun, adeta bir darbe uzmanı gibi darbe yöntemleri, zamanlaması ve zemini hakkında taktik bile verir. Gülen, darbelerin her zaman kötü niyetle yapılmadığını, darbenin kimi zaman bir gereklilik olduğunu, fakat herkesin darbe yapma becerisi olmadığını, bunun bir uzmanlık alanı olduğunu, ancak zamanının ve zemininin iyi hesaplanması gerektiğini şu sözlerle ifade eder:

Darbeciler hep su-i niyetli (art niyetli) olmamışlardır. Güzel şeyler olmuştur. Fakat darbeye çok önemli kayıplar da olmuştur. Bunların başında demokrasi inkıtaa uğramıştır. Bir sürü tecrübe, birikim heba olmuştur. O ölçüde tecrübe ve birikime sahip olmayan insanlar başkalarından beslenmek, sistemi çürütmek hevesine sahip olmuşlar. Oysa ki bu da bir uzmanlık sahasıdır. O açıdan darbe tam bir çözüm değildir. Darbe, çaresizlikte hekimin neşteri gibi, komplikasyonları da nazar-ı itibara alınarak yapılan bir mualecedir (tedavidir), Arap atasözü vardır. 'Dağlama en son çaredir.' Bütün mualeceler kullanılır, en son demir kızdırılır, basarlar. Bu bir yönüyle kader-denk noktasında bir değerlendirmedir. Bu götürebilir de, yerinde bırakabilir de (Özsoy ve Öke, 1997).

4.13. Ordudan Yana Hiç Endişeniz Olmasın

28 Şubat kararlarından bir ay sonra Gülen, Türk milletinin asker millet olduğunu, ordunun ve askerliğin bütün benliğimizi kuşattığını, bu nedenle orduyu bağrımıza basmamız gerektiğini ve ordudan yana hiçbir endişeye kapılmamak gerektiğini beyan eder:

Türk milleti asker bir millettir. O kadar askerle bütünleşmiştir ki, yeri geldiğinde Malazgirt'ten Çanakkale'ye, Çanakkale'den Kıbrıs'a uzanan çizgide askerlik vak'ası bütün şuurlarımızı etkilemiştir. Bugün de Güneydoğu'da seve seve canlarını vererek şehid düşen askerlerimiz vardır. Bunlar milletimizin askere olan manevi bağlarının ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir. Kim ne derse desin asker millet, askerini sever, bağrına basar ve o asker ocağına peygamber ocağı nazarıyla bakar. Kimsenin hiç endişesi olmasın (Özsoy ve Öke, 1997).

4.14. Ordu Hiçbir Zaman Dindarlara Karşı Olmamıştır

Fethullah Gülen, 28 Şubat darbesinin gerçekleştiği, icra edildiği ve en kasvetli yüzünü gösterdiği bir vasatta, verdiği mülakatta ordunun hiçbir zaman dine ve dindarlara karşı olmadığını, bu konuda kendisini oyuna getirmek isteyenlere karşı ordunun çok uyanık ve bilinçli olduğunu, kendisinin orduya inancının ve güveninin tam olduğunu ve hayatı boyunca ordunun dine karşı olmadığını göstermek için çabaladığını söyler:

Soru: Orduya sızmaya çalıştığımız iddialarına cevabınız ne olacak?

Cevap: Hayatımda hiçbir zaman orduya ters, ordu aleyhinde ve ordunun kabüllerine aykırı bir faaliyetim olmamış ki, orduyu faaliyetlerime engel görerek, ona sızmaya çalışayım. Asıl, Din'in her türlü tezahürüne karşı çıkıp, lâikliği ve Atatürkçülüğü dinsizlik şeklinde takdim edip, kendi emelleri istikametinde kullanmak

isteyenler, ordunun lâiklik ve Atatürkçülük konusundaki hassasiyetini istismarla, onu bu ülkenin dindar ve vatansever evlâdlarına karşı kışkırtmaya çalışıyorlar. Ordu, ilki bizzat ordunun komutanını, genelkurmay başkanını müebbed hapse mahkûm edecek bir cunta hareketi olarak, Cumhuriyet tarihinde üç defa idareye müdahalede bulunmuş, fakat her müdahale sonrasında hiçbir zaman Din ve dindarlar aleyhinde, kendisini Din aleyhinde kışkırtanların istekleri istikametinde bir uygulamada bulunmamıştır. Asıl tehlike, ordu ile bağrından çıktığı milletimizi ve onun mukaddeslerini karşı karşıya getirme çalışmalarındadır. Ordunun bunun şuurunda olduğuna inancım tamdır.” (Aksiyon / 6 Haziran 1998 / Sayı 183).

Ordumuzu bu milletin varlık ve bekasının her zaman en birinci şartı saymış benim gibi bir insan için, bu tür müessif hadiselerden daha kahredici bir şey olamaz. Ordu, bu milletin dinine, inancına, asli değerlerine karşı gibi gösterilmek istenmektedir. Bu tür çalışmalara karşı zaman zaman düşüncelerimi ifade etmişimdir. Bu müessesenin dinin karşısında olmadığını göstermek ona karşı saygısızlıksa ne diyeceğimi bilemiyorum. (Muhtar, 1999).

4.15. Ben Kim Oluyorum Ki Orduya Karşı Geleyim

28 Şubat darbesinin gerçekleştiği, darbenin siyaset, sermaye ve ana akım medya tarafından desteklendiği, başta Milli Görüş geleneğinden gelen İslami yapılar olmak üzere birçok İslami ve muhalif kesimin her türlü baskı altına alındığı, haksız/hukuksuz yargılamalara maruz bırakıldığı ve yok edilmeye çalışıldığı bir vasatta; Fethullah Gülen, kendisini ve henüz dokunulmamış örgütünü darbecilerin müdahalesinden emin kılmak için adeta “Beni/bizi, diğerleriyle karıştırmayın, biz çok farklıyız, biz sizdeniz.” içerikli demeçler vermeye devam ediyordu. Gülen, ordu ile arasında bir gerginliğin olmadığını, kendisinin askeri çok sevdiğini, hatta asker olmak istediğini, eğer askerin bir rahatsızlığı söz konusu ise bunun askerden değil kendisinden kaynaklandığını, askerin laiklik ve cumhuriyet noktasında çok hassas olduğunu ve bu noktada haksız sayılmadığını şu şekilde ifade ediyordu:

Bir kere orduyla aramızda bir gerginlik olduğunu kabul etmiyorum. Ben kim oluyorum ki böyle gaziler evladı şehitler namzedi bir orduyla arasında gerginliğe hak versin. Burada orduya karşı saygı duyuyorum derken de bazıları acaba mülhazası ne diye aklına gelebilir. Ama benim atalarım asker. Edirne’de Bulgarlar karşı savaşan Şükrü Paşa özbeöz benim dedem. Ailemde hep asker kahramanlıkları duydum. O kahramanlık yanının etkisiyle okuyup asker olayım diye düşünmüşümdür. Askere karşı bir sevgim var. Bir rahatsızlık varsa o benim bazı tavırlarımdan kaynaklanmış olabilir. Ordu bazı konularda hassastır, duyarlıdır. Onlar da zamanın ve kendi bildiklerinin tesirlerinde bazı yorumlar yapıyorlardır. Onlar laiklik ve cumhuriyet gibi hassas konularda vazifeleri ve sorumlulukları gereği daha fazla hassas olma durumundadır. Bazı manipülasyonlar bu hassasiyete çarpınca böyle şeyler olabiliyor (Ercan, 1998).

4.16. Cumhurbaşkanı Demirel de Sorumluluğunun Bilincindedir

Fethullah Gülen, bir taraftan ordunun 28 Şubat’ta hiçbir kabahatinin olmadığını ifade etmekte ve ordunun her yaptığını onaylamakta, diğer taraftan darbecilere karşı siyasal ve anayasal sorumluluklarını yerine getirmeyip meşru bir hükümetin postmodern bir darbeyle düşürülmesinde payı ve onayı olan dönemin cumhurbaşkanı ve MGK’nın başı olan Süleyman Demirel’in de sorumluluğunun bilincinde olduğunu ve ona güvendiğini belirterek bütün suçu, günahı ve kabahati REFAHYOL hükümetine yıkmaktadır:

... Ben Türk toplumuna tavsiyede bulunma durumunda, konumunda değilim, ama düz bir vatandaş olarak hislerimi ifade etmede de bir beis görmüyorum. Sayın Cumhurbaşkanımız bu mevzuda kendi sorumluluklarının şuurundadır. Zannediyorum dengeye çok hizmetleri olacaktır. (Doğan, 1997).

4.17. Darbenin Genelkurmay Başkanı Karadayı’ya Hoşgörü Ödülü

Fethullah Gülen ve örgütü, 28 Şubat darbesinin gerçekleşmesinin ardından kendileri dışındaki İslami kesimlerin çoğunun tasfiye edildiğini ve baskı halkasının aşama aşama genişletildiğini görünce, Gülen örgütünün bir kuruluşu olan GYV (Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı), darbenin bir numaralı adamı ve dönemin genelkurmay başkanı İsmail Hakkı Karadayı’ya “hoşgörü ödülü” vermeyi teklif eder. Bu davranışın anlamı ya darbecileri yaptıklarından ötürü ödüllendirmek ya da -en iyi ihtimalle- darbecilerin gözüne daha fazla girmek ve onların hisimandan kurtulmak olsa gerek. Ancak Karadayı, bu teklifi kabul etmez. Bunun üzerine Gülen örgütü, söz konusu ödülü darbenin bir başka aktörü olan dönemin cumhurbaşkanı Demirel’e vermeye karar verir ve ödülü de Demirel’e Fethullah Gülen’in kendisi takdim eder:

Kaya, Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı’ya, Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı’nın Yılın Hoşgörü Ödülü’nü vermek istediğini de Çevik Bir’e söyledi. Bu talep de reddedildi. (Ilıcak, 2012).

Fethullah Gülen 27 Aralık 1997 tarihinde Zaman gazetesine verdiği “Hoşgörü Ödülleri Üzerine” başlıklı mülakatta şöyle der:

Sayın Cumhurbaşkanı da teşrifleriyle bunun altını çizdi. Kamu vicdanına mutabık davrandı ve milletin sesine tercümanlık yaparak cumhurun reisi olduğunu bir kere daha fiilen gösterdi. “Ülkemde yaşayan kim olursa olsun, kuzeylisi, doğulusu, batılısı hangi etnik köken, inanç ve mezhepten olursa olsun hepinizi kucaklıyorum” sözü marjinal düşüncelere bir cevap niteliği taşıyordu. Engin tecrübeleriyle huzursuzlukları aşmasını bilen Cumhurbaşkanımız uzlaşmaya devletin de taraf olduğunun altını tekrar tekrar çizmiş oldular. Cumhurbaşkanımız, “İbret dolu, ders dolu bir geceydi. Bu plaketi ülkenin bölünmez bütünlüğüne, Türk milletinin mutluluğuna verilmiş sayıyorum. Çünkü ben Türk devletini, milletin birliğini, bütünlüğünü temsil ediyorum” sözleri özel bir anlam taşıyordu...

Demirel’e şükran plaketi Fethullah Gülen Hocaefendi’nin takdim etmesi?

Bir yerde Türkiye Cumhuriyeti'nin cumhurbaşkanına bir ödül verilecek, bu ödül de uzlaşa ve hoşgörü eksenli olacak ve Muhterem Fethullah Gülen Hocaefendi de orada bulunacak. Sayın Cumhurbaşkanına başka kim takdim edebilirdi ki bu ödülü.

4.18. MGK Sekreteri ve Hava Kuvvetleri Komutanı İle Yunanistan'a Atatürk Lisesi

28 Şubat darbesinin en kasvetli yüzünü gösterdiği ve İslami mahallenin hemen her kesimine şiddetli baskı kurulduğu 1998 yılında Fethullah Gülen ve örgütü, kendilerini kurtarmak amacıyla imaj çalışmaları yapmaya devam ediyordu. Gülen ve örgütü, hava kuvvetleri komutanı -darbe döneminin MGK Genel Sekreteri- İlhan Kılıç'la Yunanistan'da Atatürk Lisesi adıyla bir okul açmak amacıyla bağlantıya geçiyordu:

Soru: Yunanistan'da okul meselesi nedir?

Cevap: Konuyu şimdiki Hava Kuvvetleri Komutanımız İlhan Kılıç Paşa biliyor. O zaman MGK Genel Sekreteriydi kendisi. Patrik hazretleriyle bir görüşme yapmam söz konusu olmuştu, kendisinin Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılması için siyasiler nezdindeki girişimlere destek vermemi isteyeceğini biliyordum. Ortodoks dünyasının din görevlilerinin Türkiye'de eğitim görmeleri vicdanen de, siyaseten de doğrudu bana göre. Karşılık olarak Selanik'te Atatürk adına bir lise açılmasına izin verilmesini sağlamasını istemeyi düşündüm. Bu düşüncemi Kılıç Paşa'ya ilettim, yerinde bulmaları üzerine Patrik Hazretlerine yansıtım. Ama netice alınmadı. (Özgürel, 1998).

4.19. Fethullah Gülen'den Çevik Bir'e Mektup

Fethullah Gülen, yine 28 Şubat darbesinin hayata geçirildiği ve halka halka yaygınlaştırılarak icra edildiği bir dönemde, 1998 yılı başlarında darbenin öne çıkan generallerinden Çevik Bir'e mektup yazar. Mektubun konusu ise Gülen örgütüne ait okullar. Gülen'in bir generale hitaben yazdığı bu mektupta, doğal hitabet sınırlarını aşan çok abartılı övgü, iltimas, teslimiyet, dilenme ve kutsama içerikli hitapların yanında, okulların mahiyetinden, kuruluş sürecinden ve devletle ilişkilerinden söz edilir:

Genel Kurmayımız'ın çok değerli İkinci Başkanı

Sayın Komutanım

Son günlerde medyamızda yeniden gündeme gelen ve yanlışlıkla ismimle birlikte anılan okullarla ilgili olarak, şu birkaç satırla huzurlarınızı işgal edeceğim için yüksek af ve hoşgörünüze sığınıyorum.

"Yanlışlıkla ismimle birlikte anılan okullar" ifadesini kullandım. Bir defa, bizzat Atatürk gibi, bir enkazın üzerinde büyük bir devlet kurmuş askerî, siyasi ve idarî bir dâhî bile, "Benim nâçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti, ilelebed pâyidâr kalacaktır" derken, vatan, millet ve ülkeye hizmet aşkı tıpkı İstiklâl Harbimiz yıllarında olduğu gibi şahlanan insanımızın ortaya koyduğu bir hizmetin, benim gibi, ne askerî, ne idarî, ne siyasi hiçbir dehası bulunmayan ve "nâçiz vücudu toprak olup gidecek" aciz bir insana mal edilmesi, o insanların hizmet, aşk ve şevklerinin ve gayretlerinin mahsûlünü gasp etmek manâsına geleceği için, "yanlışlıkla ismimle birlikte

anılan okullar" dedim. Mutlaka mâlum-u âlileriniz olduğu, âcizâne her zeminde fedalarca tekrarladığım ve bizzat okulları yapan ve işletenlerin de itiraf edecekleri üzere, bu okullarla alâkam, sadece bir teşvik, bir çağrı ve bazılarının yanlışlıkla hakkımda taşıdıkları hüsn-ü zannı ülkeme ve devletime hizmet adına bir kredi kartı gibi kullanmaktan ibarettir.

Değerli Komutanım. Kahraman ordumuzun şerefli bir mensubu ve en yüksek rütbede bir komutanı olarak takdir buyuracağınız üzere, bilhassa Kars, Erzurum, Ardahan gibi serhat şehirleri sık sık düşman işgaline uğradığı için, bu şehirler hakkında milliyetçilik duyguları çok ileridir. Birinci Dünya Harbi'nden çıkmış, Kurtuluş Savaşı'nı vermiş bir ülkede, İkinci Dünya Harbi'nin hemen arkasında Sovyetler Birliği tarafından tehdit altında tutulan bir doğu vilâyetimizde çocukluğu geçmiş ve büyük acılar içinde büyümüş bir insan olarak, çocukluğumdan beri içimde uyanan milliyetçilik ve ülkeme hizmet duygularımı, resmî bir Diyanet görevlisi olarak görev yaptığım hemen her yerde ve cami kürsülerinde dile getirmeğe çalıştım. Fırsat bulduğum her defasında, insanımızın ruhunda taşıdığı kabiliyetleri, vatan ve millet sevgisini ateşlemeğe ve onları, dünyada, hattâ Ahiret'te bile hiçbir karşılık beklemeden devletimize ve milletimize hizmete davet ettim. Batı, Rönesansını ilme ve sanata açılarak yaptığı ve dünya devletleri arasında geri planda kalışımızın en büyük üç sebebi cehalet, fakirlik ve tefrika olduğu için, cemaati her defasında çocuklarını okutmaya, bilhassa müsbet ilimlerle zihinlerini aydınlatıp, bağınazlıktan ve hurafelerden kurtulmaya, çalışıp kazanmaya ve devletimize ve kanunlara bağlılık içinde iç bütünlüğümüzü korumaya çağırdım.

Bu şekilde teşvik ettiğim insanlardan bazıları, devletimiz özel okullar açılmasına izin verince, değişik yerlerde bir araya gelip, birbirleriyle yarış içinde malûm-u âlileriniz olan okulları kurdular. Verdikleri eğitim ve gerçekleştirdikleri başarılarla kendilerini Türkiye'mizde ispat eden bu okulların benzerlerini, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Türkî Cumhuriyetlerde ve ardından, küçülen bir dünyada, ülkemizin önünü açmak ve dünyanın her tarafında ülkemiz adına lobiler oluşturmak, her yerde Türkiye dostluğunu mayalamak için gidebildikleri her yerde açmaya çalıştılar.

Tamamen Türk eğitim sistemine bağlı olarak faaliyet gösteren bu okullarda eğer, Türkiye Cumhuriyeti'nin lâik, bağımsız ve sosyal bir hukuk devleti özelliğinin aksine bir faaliyet varsa, devletimizden önce ben, bu okulların açılmasını teşvik etmiş biri olarak kapatılmalarını teşvik ederim. Eğer, bazılarının iddia ettiği gibi, bu okullarda herhangi bir dış ülkeden veya ülkemize düşman kuruluşlardan alınmış tek kuruşluk destek varsa, zaten hastalıklarla sonuna gelmiş hayatımı bizzat kendi ellerimle noktalarım. Bununla birlikte, devletimiz, zaten kendisinin olan bu okulları dilediği zaman devralabilir. Kaldı ki, bu okullar zaten devletimizin olduğu için, böyle bir devirden söz etmek bile abestir. Türkiye Cumhuriyeti'ni koruma ve kollama vazifesini deruhte etmiş şanlı ve kahraman ordumuzun seçkin ve şerefli bir mensubu ve Genel Kurmayımız'ın

İkinci Başkanı olarak, ne zaman, nerede ve ne şekilde arzu buyursanız bu okulları şereflendirebilir ve her türlü teftişi yapabilirsiniz.

Böyle bir mektupla kıymetli vakitlerinizi işgal etme sü-i edebinde bulunduğum için tekrar özür diler, yeni yılda sıhhat ve afiyet dilekleriyle birlikte, en derin saygılarımın kabulünü arz ederim efendim. Fethullah GÜLEN (Barlas, 2000).

Mektupta göze çarpan noktalardan biri de devletin istediği zaman okulları denetleyebileceği, hatta okulların bütünüyle devlete devredilebileceği teklifinin ilgili bakana veya siyasi yöneticilere değil de bir generale götürülmesidir. Nitekim Ilıcak'ın aktardığına göre Çevik Bir, mektubu kendisine ulaştıran heyete, bu teklifin Milli Eğitim Bakanlığına yapılması gerektiğini söylemiş:

O görüşmede Kaya, Bir'e, "Gülen'in, okulları, Milli Eğitim Bakanlığı'na devretmeye hazır olduğunu" söyledi. Çevik Bir, Kaya'ya "Bunun yeri burası değil, Milli Eğitim Bakanlığı'na gideceksiniz." cevabını verdi. (Ilıcak, 2012).

5. Fethullah Gülen'in Refah Partisi ve Erbakan Hazımsızlığı

Fethullah Gülen ve örgütünün faaliyete başladığı günden 15 Temmuz darbe girişimine kadar en belirgin dört özelliği göze çarpmaktadır: Devletçilik, milliyetçilik, emperyalist güçlerle yakınlık ve İslami hareketlere karşı hazımsızlık. Öyle ki, Gülen örgütünün İslami hareketlere bakışı ve tavrı ile ABD, NATO ve İsrail gibi emperyalist güçlerin söz konusu hareketlere bakışı ve duruşu arasında her zaman bir paralellik olduğu söylenebilir. Gülen örgütünün en çok palazlandığı dönemlerden biri, başta Milli Görüş hareketi ve başörtüsü mücadelesi veren yapılar olmak üzere tüm İslami yapıların darbeye zihniyetler ve baskıcı hükümetler tarafından ezilmeye çalışıldığı döneme denk gelir. Darbeci güçler ve baskıcı yönetimler, Gülen ve örgütünün üzerine hiç gitmemiştir, demek yanlış olur. Ancak şu bir gerçek ki, devletin herhangi bir birimi tarafından Gülen örgütüne yönelik yapılan her türlü baskı girişimi, yine devletin başka unsurları tarafından engellenmiştir. Bu başlık altında Refah Partisi ve Erbakan örneği bağlamında, Fethullah Gülen'in kendi örgütü dışındaki diğer bütün dini yapılara ve şahıslara karşı hazımsızlığı ele alınacaktır.

5.1. Devlet Milli Görüşe ve Diğer İslamcı Yapılara Karşı Gülen Örgütünü Destekledi

28 Şubat darbesine zemin hazırlanan dönemde Milli Görüş hareketinin ve Refah Partisi'nin yükselişini önlemek amacıyla Gülen örgütünün önü açılır. Bu noktada Ruşen Çakır'ın şu tespitleri kayda değerdir:

Ben Fethullah Gülen'in 28 Şubat'a desteğini ısrarla vurgulayan bir gazeteciyim. Çünkü o tarihte de bunun yanlış olduğunu söylemiş bir insanım. O tarihte de 28 Şubat'a karşı çıktım. Ben tek değilim, benim gibi çok isim var. Bu isimler bugün Gülen'in 28 Şubat'a desteğini eleştirmeye devam ediyorsa çok doğru davranıyorlardır. Ama 28 Şubat'ta Gülen Erbakan'ı eleştirdiğinde işte gerçek Müslüman budur diyenlerin bugün kalkıp Gülen Örgütüne 28 Şubatı desteklediğiniz ne konuşuyorsunuz demesi de ikiyüzlülük...

Gülen ilk çıktığında, Polat Rönesans otelinde ilk iftar yemeğini yaptığında medya dünyası neye uğradığını şaşırmişti. Korkmuştu, tedirgin olmuştu. Ben o zaman Milliyet'te çalışıyordum. Ufuk Güldemir yöneticiydi. Biz tam sayfa 3 gün yayın yaptık. Daha sonra medyada İslam denilince ne kadar rahatsız olan insan varsa, medya yöneticileri Gülen hakkında övgü dolu yazılar yazdı. Onunla yemekler yiyip, yazılarında yazdılar. Merkez medya birden Gülen örgütünü sahiplendi. Neden? Refah Partisi'nin yükselişini engellemek için, başka bir güçle bunu dengelemek için... Hatta önünü açtılar. Arşivler ortada. Refah'a kasetler ile vurulurken; Gülen örgütüne anlayış gösterildi. Daha sonra 28 Şubatçılar Gülen'e de sırayı getirince, bir baktık, o güne dek yemek yiyenler, 'kandırıldık' diye yazmaya başladı..." (Çakır, 2012).

5.2. Refah Partisi İktidar Olmamalı

Fethullah Gülen, Refah Partisi'nin henüz iktidar olmadığı 1995 yılında bile, Refah Partisi'nin iktidar olmaması gerektiğini savunuyordu. Gerekçesi ise Refah Partisi iktidarına hem içeriden hem dışarıdan tepki olacağı düşüncesiydi:

Yıl 1995. Ankara'da Zaman Gazetesi'nin bürosunda bir grup gazeteci geniş bir salonda yan yana dizilmiş sandalyelere oturuyoruz. Fethullah Gülen o tarihte Zaman'ın Ankara Temsilcisi olan yazar Fehmi Koru ile birlikte içeri giriyor ve sohbet başlıyor. Refah Partisi'ne karşı açıkça mesafe koyuyor Gülen. Ama mesafe koymasının gerekçesi ilginç: "Hem içeriden hem dışarıdan çok büyük baskı gelir, tepki olur, Refah Partisi iktidar olmamalı (Berkan, 1999).

İçeriden ve dışarıdan hangi güç odaklarının rahatsız olacağını tahmin etmek güç olmasa gerek. İçeridekiler, kendilerini devletin ve rejimin yegâne sahibi ve koruyucusu olarak gören ordu, sermaye, ana akım medya ve bunlarla irtibatlı siyasi oluşumlar; dışarıdakiler ise emperyalist ABD, NATO ve Siyonist İsrail ittifakından başkası değildi.

5.3. Refah Partisi'nin Seçimlerden Bir Daha Güçlü Çıkmasını İstemiyorum

Fethullah Gülen, 1996 seçimlerinden galip olarak çıkan Refah Partisi'nin bir daha bu şekilde güçlenmemesi gerektiğini söylemekte bir beis görmez:

- Seçimlerden RP'nin yine güçlü çıkacağı, eski siyasi şemaya dönüleceği fikrine katılıyor musunuz?

- Çok katılmıyorum, katılmak da istemiyorum. Belli yerlerde bu işi planlayanlar arasında tablo çok değişti birdenbire. Bunlara dönülmez. İkinci mesele de, hani Refah oy alabilir mi? Refahlı dostlarımız rencide olabilirler, Refah'ın oyu yine yüzde 15'tir zannediyorum. Hatta o kadar bile yoktur. 'Mağduren, manzulen bir kenara itildiler. Bu millet mağduren yanında yerini alarak oy bakımından daha bir zenginleşmiş olarak karşımıza çıkacaklar' şeklinde düşünmüyorum (Çongar, 1997).

5.4. Gülen'den Refah Partisi'ni Kapatma Taktikleri

Fethullah Gülen, 28 Şubat darbe hükümeti kurulduktan kısa bir süre sonra verdiği mülakatta, Refah Partisi'ne kapatılma davası açılması ile ilgili bir soruya cevap verirken kapatma

davasına karşı çıkmak şöyle dursun, partiyi kapattırarak için çeşitli taktikler bile önerir. Gülen, önce ABD’li yetkililerin kendisine ulaşan kanaatlerinin partiyi kapatmak yönünde olduğunu ifade eder, ardından bu taktiğin(!) kendi kanaatine göre çok isabetli olmadığını belirterek kendisince daha isabetli bir öneride bulunur. Kapatma davası açılmalı ve dava devam ederken seçime gidilmeli, der. Bu şekilde halkın Refah Partisi’ne olan güveninin sarsılacağını ve böylece kimse töhmet altında kalmadan maksadın da hâsıl olacağını dile getirir:

- RP’nin kapatılması, Türkiye’nin genel dengeleri açısından ne sonuç verir?

- Amerikalı yetkililerin, kanaatleri bana intikal ettiği kadar, Refah’ın kapatılacağı merkezinde düşünceler var. Ben eskilerin ifadesiyle ‘bila kaydu şart’ o mülahazalara katılmıyorum. Hiç kapamayabilirler. Refah Partisi’nden kurtulmak isteyenler için kapamak bir iştir. Bana göre yapacakları şey, kendileri açısından bunu yapmak isteyebilirler, daha makulü, Refah’ı kapatmamak, mahkemeyi devam ettirmek, mahkeme devam ederken seçime girmek. Seçim sathı mahalline girilirken mahkemenin devam etmesi Refah’a olan güveni sarsar. Kapatılacak olan bir parti mülahazası hâsıl eder. Oy verilmez ona. Daha demokratik yolla bu oylar Refah’a yakın partilere kayar, büyük ölçüde. Maksat hâsıl olur. Belki böyle yapmayı tercih ederler. Böyle yapma da, toplum tarafından birilerini büyük ölçüde töhmet altına itmez. Mahkeme bitmemiştir. Karar verilmemiştir. Kapatılmamıştır. “Eh, ne yapalım, millet tercihini bu istikamette yaptı” diyebilirler (Çongar, 1997).

Bu taktik uygulandı mı, taktik başarılı oldu mu, kimler töhmetten kurtuldu, kimler töhmet altında kaldı gibi sorular ayrı bir tartışmanın konusu. Ancak net olan bir şey var, o da şudur: Gülen’in buradaki beyanı; onurlu, haysiyetli, vicdanlı ve objektif bakabilen her insanın gözünde büyük bir günah, töhmet, zillet ve teslimiyetçilikle eş değerdir. Gülen; Erbakan ve Refah Partisi hazımsızlığında bununla yetinmez ve Refah Partisi aleyhindeki demeçlerine devam eder. Örneğin hemen herkesin takdir ettiği ekonomi politikalarında bile Refahiyol hükümetinin başarısız olduğunu iddia eder:

Bir şeyler vaat ettiler. Ne var ki, sekiz dokuz aylık bir süre zarfında gördük ki vaat edilen meselelerin öşrü bile (onda biri) – malum öşür bir vergidir – yapılmadı. Bir nabız tutulsa anlaşılacaktır (Çongar, 1997).

Gülen’in resmi web sitesinde bir okurun ve mensubunun yukarıdaki ifadelerine verdiği ibretimiz cevabı burada alıntılanmakta yarar var. Zira bilgin, entelektüel, uzman ve aydın olmasa da, vicdanını yitirmeyen herhangi bir insanın ve sıradan bir vatandaşın bile; fitratını bozan, vicdanını kirleten ve egemenlere boyun eğen liderinden veya hocasından çoğu zaman olgulara daha sağlıklı bakabildiğini en güzel şekliyle ortaya koyuyor bu örnek. Bu arada 11 Mart 2012 tarihinde saat 23.18’de bu yorum hâlâ Fethullah Gülen’in resmi web sitesinde duruyor mu, diye baktığımızda yorumun kaldırıldığını gördük. Oysa bu röportaj, 06.03.2008 tarihinde saat 17.02’de söz konusu siteden alıntılanmıştı okurun aşağıdaki yorumu duruyordu:

28 Şubat 1997, yazan: mustafadevim@hotmail.com,

Hocam özür dileyerek söylüyorum beni affedin ama verdiğiniz cevapları beğendiğimi söyleyemeyeceğim sonuçta karşıdaki insanlar müslüman ve islamın yükselmesini isteyen insanlar ve her zaman müslümanların birlik beraberliğinden yana siyaset yapmak istediklerini düşünüyorum Bu açıdan baktığımızda verdiğiniz cevaplar o insanların nasıl yıkılabileceğini anlatıyor böyle günlerde müslümanların birbirine daha fazla ihtiyacı yokmudur daha fazla sahip çıkmamız gerekmez mi evet belki strateji hataları olabilir ama biz müslümanlar birbirimizin hatalarını örtmemiz gerekmezmi belki yanlış düşünüyorum aff...

5.5. Gülen’in Erbakan Hazımsızlığının Dile ve Üsluba Yansımaları

Fethullah Gülen’in dili çok iyi kullandığı, hem hitabetinin hem de kaleminin güçlü olduğu bilinen bir durum. Bunun yanında devletçi ve milliyetçi kimliğinin de etkisiyle konuşmalarında, eserlerinde ve mülakatlarında devlet ricalinden söz ederken dil ve üslup açısından nezaket kurallarına ve saygı ifadelerini kullanmaya dikkat ettiği de bilinir. Örnek vermek gerekirse Demirel’den, Baykal’a, Ecevit’ten Türkeş’e, Çiller’den Çevik Bir’e, Kalemliden Yılmaz’a kadar adlarını zikrettiği tüm devlet adamlarından söz ederken isimlerinin önüne veya arkasına bir unvan ekleyerek konuşur. Fakat ilginçtir, her konuda olduğu gibi bu konuda da tek istisna, yine Erbakan’dır. Şimdi aşağıdaki metni dikkatle okuyalım (Metinde koyulaştırılmış sözcükler, bizim tarafımızdan koyulaştırılmıştır):

- Sık sık görüşüyorlar mı sizinle?

– Hayır sık sık görüşmüyorlar. **Tansu Hanım**’la üçü bilemedin dördü geçmez. **Mesut Bey**’le de bu kadar ancak. **Ecevit Bey**’le de iki üç defa olmuştur. **Deniz Baykal Bey**’le bir defa veya iki defa. Birisinde herhalde Kasım Gülek’in -merhumun- cenazesinde olmuştur, **İnönü Bey**’le de orada görüşme nasip olmuştur.

– Sayın Erbakan’la?

-**Necmettin Erbakan**’la da hayatımda iki veya üç defa görüşmüşümdür. En son görüşmemizde **Alparslan Türkeş Bey**’in cenazesinde ben Diyanet işleri Reisi’nin yanında idim, onu iyi tanıyorum, diyanetten çıktık, biz böyle saf tuttuk. **Sayın Cumhurbaşkanı** vardı, Meclis Başkanı vardı, ben orda duruyordum, **başbakan** olarak yanıma gelince ben biraz kenara çekildim. Yerimi **ona** verdim, fakat herhangi konuşma olmadı. Ona görüşme denir mi, denmez mi, çünkü **Sayın Kalemlili** ile bir el sıkışma, **Sayın Cumhurbaşkanı** ile bir el sıkışma oldu ama, fakat **onunla** bir konuşma olmadı, gerçekleşmedi. Bir konuşma olduğu şey, geçen sene matematik olimpiyatları oldu. Bu Yükseliş Koleji’nin geniş bir salonu var, **o** da oraya gelmişti. Arkadaşlar beni çağırılmışlardı. Orada 3-4 kelimelik, **o** kalabalık içinde, öyle bir konuşma oldu. **O** benden evveli ayrıldı gitti, ben de sonra kalktım gittim (Doğan, 1997).

Yukarıdaki metinde devlet ve siyaset adamlarından tam on bir ismin ve makamın adı geçmektedir. Fethullah Gülen, burada söz ettiği tüm isimler ve makamlar için “hanım, bey, sayın” unvanlarından birini kullanmaktadır. Fakat bunun tek

bir istisnası vardır. O da dönemin başbakanı ve Refah Partisi genel başkanı Necmettin Erbakan. Gülen, görüldüğü gibi Erbakan'dan ya sadece adıyla ya da üçüncü kişi zamiri olarak "o" diye söz etmektedir. Üstelik bu mülakatın yapıldığı tarihte Necmettin Erbakan, devletin başbakanıydı. Kanaatimizce bu durum, Gülen'in Erbakan hazımsızlığının dile ve üsluba yansımından başka bir şey değil.

5.6. Gülen: Benimle Erbakan Arasında Kalpten Kalbe Yol Yok

Gülen, mülakatın devamında mealen "Biz kalubeladan beri birbirimizden hazzetmeyiz." ifadesiyle aslında Erbakan'a karşı takındığı dil ve üslubun felsefi arka planını da ortaya koymaktadır:

Aranızda bir gerginlik mi var?

– Bir gerginlik yok da 'El ervahu cunudun mücennedetün' diye birşey var. 'Ruhlar' tıpkı bir sistem altında ordunun fertleri gibidir. Bunlar arasında içten böyle birbirine akma, birbirine kayma, birbirine dökülme, birbirini çok iyi bilme varsa telif olur, anlaşma uzlaşma olur, Şayet öyle birşey yoksa tenakür (zıtlık) denir ona.

– Yani tenakür mü vardır ruhların uzlaşmazlığı, uyuşmazlığı mı var?

– Bilmiyorum yani bu şeyleri bir atasözü vardır. Kalpten kalbe yol vardır.

– Şu anda kalpten kalbe pek yol gözükmüyor?

– O yolu koymamışlarsa bizim uzlaşmamız da biraz zor olabilir.

– Bu kişisel birşey mi? Yoksa dünya görüşü meselesi mi?

– Dünya görüşü meselesi de olabilir. Ben şahsen kişisel olarak, hiç kimsenin aleyhinde olmama niyetinde ve kararındayım.

– Yani aranızda bu kalpten kalbe giden yolun belli ölçüde tıkanık olması İslamiyet'e zarar verecek davranışlar tarafından mı karşı tarafın?

– Öyle zannediyorum veya öyle algılıyorum, öyle içtihat ediyorum (Doğan, 1997).

5.7. 1999'da Gülen Örgütünü Kim ve Neden Tasfiye Etmek İstediydi

28 Şubat darbesine Gülen'in destek vermediğini iddia eden Gülen örgütü mensupları, iddialarını şu tür gerekçelere dayandırdılar: Eğer Fethullah Gülen darbeye destek verdiyse, o zaman neden 28 Şubat kararlarında Kur'an kursları gibi Gülen okulları da hedef gösterildi ve darbeden sonra Gülen örgütü, nasıl oldu da darbecilerin hedefi haline geldi? Hatta örgüt medyası ve önde gelen kalemleri, 28 Şubat'ın asıl hedefinin Gülen ve örgütü olduğunu ve bundan dolayı Gülen'in hâlâ sürgünde yaşadığını iddia ederler. Şimdi gelelim bu iddiaların tutarlılığına ve doğru olup olmadığına:

28 Şubat darbesinin gerçekleştiği 1997 yılından 1999 yılına kadar Gülen örgütü dışındaki tüm dini ve İslamcı yapılar çeşitli düzeylerde baskı altına alındı, yargılandı, itham ve iftiralara uğradı, tutuklandı ve nihayet kurumları kapatıldı. Tüm bunlar olurken Gülen'e, örgütüne ve kurumlarına yönelik Haziran 1999'a kadar kayda değer somut herhangi

bir baskı, tutuklama ve kapatma girişimi olmadı. Haziran 1999'da ise, Gülen örgütüne karşı değil de ağırlıklı olarak Gülen'in şahsı aleyhinde çeşitli kampanyalar başlatıldı. Nitekim bu konuda bile sonuçta Gülen ve örgütü, somut bir ceza, kapatma veya tutuklama durumuyla karşı karşıya kalmadı.

Şu noktayı da vurgulamakta yarar var. 28 Şubat postmodern darbesiyle birlikte İslami yapıların iyice sindirilip bastırılmasının ardından yaklaşık iki yıl sonra bu defa Gülen ve örgütünü hedef tahtasına koyan irade, aslında tüm kurumlarıyla darbe zihniyeti değildir. Nitekim Gülen örgütünün önde gelen kalemlerinden Faruk Mercan da bu gerçeği dile getirmektedir. Mercan, derin devletin içinde kümelenmiş ulusalcı, devrimci ve solcu bazı unsurların fırsatını bulmuşken Gülen ve örgütünü de tasfiye etme girişiminde bulunduğunu, ancak devletin yargı, genelkurmay ve siyasetteki diğer unsurlarının bu işe taraf olmadığını, hatta Gülen'in tarafında yer aldıklarını ve bu sayede Gülen karşıtı girişimin başarısız olduğunu ifade etmektedir.

5.8. Genelkurmay Gülen Davasına Doğrudan Taraf Olmadı

Faruk Mercan, "Fethullah Gülen" adlı kitabında şunları söylemektedir:

Aymaz'ın anlatımına göre düğmeye basanlar, Gülen'e karşı ittifak kurmuş birkaç devrimci, sol ve ulusalcı gruptu. Bunların devletin çeşitli kurumlarında destekçileri vardı. Durum böyleyken "Düğmeye devlet bastı" iddiasıyla Türk halkını yanıltıyorlardı. Çünkü Gülen'in Patrik Bartolomeos'la görüşmesine dönemin MGK Genel Sekreteri Orgeneral İlhan Kılıç, Papa'yla görüşmesine dönemin Başbakan Yardımcısı Bülent Ecevit açık destek vermişti... Yüksel, davanın sonlarına doğru son çare olarak, Gülen aleyhine bazı belgeler almak umuduyla Genelkurmay Başkanlığı'na başvurdu. Ancak Genelkurmay, Gülen davasına doğrudan taraf olmadı. Nitekim Genelkurmay'ın bu tutumu, Gülen için verilen beraat kararının ana gerekçelerinden biri oldu. Genelkurmay, Gülen karşıtı devrimci grupların bütün baskılarına rağmen, Gülen davası boyunca "hukuk çizgisi" içinde kalmaya özen gösterdi... Nuh Mete Yüksel'in bu girişimlerine rağmen, Gülen davasına doğrudan karışmayan Genelkurmay, 28 Şubat sürecinin başladığı 1997 yılından, Nuh Mete Yüksel'in davayı açtığı 2000 yılı ağustos ayına kadar Gülen hakkında çeşitli suçlamalara yer veren onlarca istihbarat raporunu da hiçbir zaman sahiplenmedi (Mercan, 2008, s. 211-215).

5.9. Bana Dokunmayan Yılan Bin Yıl Yaşasın

Gülây Göktürk, Gülen ve örgütü aleyhinde başlatılan kampanya döneminde hem kampanyaya karşı çıkmış hem de güncelliğini hiç yitirmeyecek ve herkesin kendisine "kıssadan hisse" alması gereken bir yazı kaleme almıştı. Göktürk, söz konusu yazısında Gülen örgütünün "Bana dokunmayan yılan bin yaşasın" çıkarıcılığıyla hareket ettiğini, hatta kimi zaman devletle aynı safta yer alıp yapılan baskıları onayladığını, kendisinin ötekilerden "farklı" ve "meşru" olduğunu vurgulamaya çalıştığını ve toplumun değil devletin gözünde meşrulaşma çabasında olduğunu ifade ediyordu. Gülây Göktürk'ün söz konusu yazısını

benzer tüm durumlar ve dönemler için ibretîâlem olması açısından alıntılanmakta yarar görüyoruz:

Yakın geçmişî şöyle bir hatırlarsak, Gülen Cemaati'nin 28 Şubat sürecinin başından bu yana, "başkalarının" başına gelenler karşısında sessiz kalarak "belayı üzerine çekmeme" taktiği izlediğini görürüz.

28 Şubat'tan bu yana Türkiye'de dindar kesim son yılların en ağır baskı dönemini yaşadı.

Refahyol, meclis iradesi hiçe sayılarak düşürüldü, Fethullahçılar ses çıkarmadı.

Refah Partisi kapatıldı, yine ses çıkarmadılar. Türban yüzünden mağdur olan binlerce insanı görmezden geldiler.

Merve Kavakçı olayı gibi olay yaşandı, işin özüne sahip çıkmayı unutup yanlış taktiğinden dolayı Fazilet Partisi'ni eleştirdiler.

Başka cemaatleri, başka kimlikleri hedefleyen baskıları, "bana dokunmayan yılan bin yaşasın" oportünizmiyle geçiştirdiler. Hatta zaman zaman, bu baskıları devletle aynı söylemi kullanarak onayladılar. Sürekli olarak, kendilerinin ötekilerden 'farklı' ve 'meşru' olduğunu anlatmaya, devleti buna inandırmaya çalıştılar. Devletçi yapıları gereği, geniş kitlelerin önünde açık tartışmayla kullanılacak bir meşruiyet için çaba harcamak yerine; kendi meşruiyetlerini devlet içindeki klikler arası dengelerde aradılar. Toplumun değil, devletin gözünde meşru olmaya asıl önem verdiler.

Varlıklarını ve özgürlüklerini, başkalarının özgürlüğünün çiğnenmesine göz yumarak korumaya kalktılar. Bu yolla Batı Çalışma Grubu'nun gazabından kurtulabileceklerini, devletin 'uslu çocuğu' olabileceklerini sandılar.

Ama bütün bu çabalar işe yaramadı. Hayat; özgürlüğün, iktidarı elinde tutanların inayetiyle korunamayacağını acı bir biçimde gösterdi.

Alman şairi Brecht'in, bir papazın ağzından yazılmış olan o ünlü şiirini bilmem hatırlar mısınız? Ben mealen hatırlıyorum:

"Naziler önce Komünistleri kullandılar, sıra nasılsa bana gelmez diye ses çıkarmadım.

Sonra Yahudileri kullandılar, yine bana sıra gelmez diye ses çıkarmadım.

Sosyal Demokratları tutukladılar, yine ses çıkarmadım.

Sıra bana geldiğinde etrafıma baktım, benim tutuklanmama ses çıkaracak kimse kalmamıştı." diyordu Brecht.

Eğer Fethullah Gülen Cemaati, ünlü şairin derin bir tarihi tecrübeden süzülüp gelen bu satırlarını kavramış olsaydı, bağırarak için sıranın kendisine geldiği güne kadar beklemezdi.

Şimdi bağırıyorlar.

Neyse ki bu ülkede işler henüz Nazizm'e kadar varmadı.

Ve neyse ki, etraflarında hâlâ ses çıkaracak birileri var (Göktürk, 1999).

İlkesizliği ilke edinen, pragmatizmi esas alan ve amaca ulaşmak için her yolu mubah gören Gülen örgütü için ilkededen ve temel ahlaki karakterlerden söz etmek çok zor. Ancak ortaya çıktığı günden beri benimsediği birkaç temel özelliğinden söz etmek mümkün. Gülen örgütünü Neo-Nurculuk olarak tanımlayan Atasoy Müftüoğlu, örgütün en belirgin özelliklerini şu şekilde açıklar:

- İhvanı Müslimin örneğinde Hasan El-Benna'nın düşüncesi ve hareketi o dönem için çok anlamlı...

- Çok anlamlı. Her düşünürü, her üstadı kendi tarihsel bağlamı içerisinde değerlendirmek gerekir. Bizim yazdıklarımız yarın hiçbir şey ifade etmeyebilir. Örneğin yine konuşmamız gereken çok daha önemli bir şey daha var. Ben bu cemaatlerden bir tanesine neo-nurculuk diyorum. Neo-nurculuğa yönelik dört tane eleştirim var: 1) İslam'ı millileştiriyor, 2) ehlileştiriyor, 3) müstekbirlere birlikte hareket ediyor, aynı safta görünüyor, 4) bütün direniş mücadelelerini kayıtsız şartsız tahkir ediyor. Direniş mücadelelerinden İsrail ne kadar rahatsızsa neo-nurculukta bir o kadar rahatsız. Ben genç kuşakların bunları konuşması gerektiğini söylüyorum (Erdoğan, 2011).

Müftüoğlu'nun yukarıdaki tespitine uygun düşen tipik örneklerden biri de Gülen'in Mavi Marmara konusundaki tavrı ve açıklamalarıdır. Mavi Marmara olayında Gülen ve örgütü, ABD ve İsrail devletine paralel bir tavır takınmıştı. Gülen, Mavi Marmara olayı ve katliamının hemen ardından "otoriteye isyan" açıklamalarında bulunmuştu. Bir süre sonra da kendisini ziyaret eden bazı gazetecilere Mavi Marmara'da ölenlerin şehit sayılmayacağını söylemişti. Bu açıklamayı Cüneyt Özdemir köşesine taşımış ve Gülen'in resmi web sitesi de bu açıklamayı alıntılanmıştı:

... Sohbetimiz sırasında konu İsrail ve Mavi Marmara gemisine geliyor. Fethullah Gülen Mavi Marmara'da pek çok gönüllünün sürekli tekrar ettiği "şehit olmaya gidiyoruz" retoriğine şiddetle karşı çıkıyor. Böylesine bir şeyin şehitlik bile kabul edilemeyeceğini söylüyor (Özdemir, 2010).

6. Sonuç

Fethullah Gülen ve örgütünün darbelere karşı ilkesel bir karşıtlığı söz konusu olmadığı görülmektedir. Aksine Gülen ve örgütü, kendi dönemlerinde cereyan eden tüm darbelere karşı ılımlı, olumlu ve destekçi bir tutum içinde olmuşlardır. Bunun en çarpıcı örneklerini ise nispeten 12 Eylül 1980 darbesinde ve özellikle 28 Şubat darbesinde gözlemlemek mümkün. Gülen ve örgütü, 28 Şubat darbesine zemin hazırlandığı ve darbenin adım adım icra edildiği dönemde, gerek kendilerine ait medya organlarında takındıkları tutumla gerekse darbeye çanak tutan medya organlarına verdikleri beyanatlarla düzenli ve sistemli olarak darbecilerin hükümete yönelik baskılarını ve darbeyi haklı gördüler, meşrulaştırdılar, hayra yordular ve desteklediler. Darbeye maruz kalan siyasi ve toplumsal kesimleri ise darbeye zemin hazırlamakla suçladılar. Üstelik Gülen ve örgütünün darbeleri olumlayan, alkışlayan ve destekleyen tutumu; basit, dikkatli ve objektif bir okuma ve araştırmayla rahatlıkla anlaşılabilir bir durumdur. Ancak ne yazık ki Gülen ve örgütü, darbeci tutumunu ve uluslararası

emperyalist güçlerle geliştirdiği ilişkilerini gizlemek amacıyla inşa ettiği yapay hoşgörü kimliğiyle uzun bir süre toplum ve siyaset dünyasının birçok kesimini inandırmayı ve onların her türlü desteğini almayı başarmıştır. Oysa Gülen ve örgütünün darbeci yüzü ve kirliliği ilişkileri görülebilseydi veya görmezden gelinmeseydi, Türkiye'nin 15 Temmuz gibi bir faciayı öngörmesi, engellemesi ve yaşamaması mümkün olabilirdi.

Kaynakça

- Abdulkadiroğlu, A. (1 Mart 2012). Fethullah Gülen Üzerinden 28 Şubat'ı Sulandırma Operasyonu. *Samanyoluhaber*.<http://www.samanyoluhaber.com/yazar/abdullah-abdulkadiroglu/Fethullah-Gulen-uzerinden-28-Subati-sulandirma-operasyonu/736933/#ixzz1nwyfyfKf> (Erişim Tarihi: 4 Mart 2012).
- Aksiyon Dergisi (6 Haziran 1998). İddialara Cevap Veriyor. *Aksiyon Dergisi*. sayı: 183.
- Barlas, M. (16 Ekim 2000). Gülen'den Çevik Bir'e Mektup. *Yeni Şafak Gazetesi*.<http://yenisafak.com.tr/arsiv/2000/ekim/16/dizi.html> (Erişim Tarihi: 20. 05 2008).
- Berkan, İ. (20 Haziran 1999). Son Dakika Haberleri. *Radikal Gazetesi*.
- Çakır, R. (Program Konuşu). (2012, 2 Mart). Ayşenur Arslan'la Medya Mahallesi. İstanbul: CNN TÜRK TV.
- Çongar, Y. (31 Ağustos 1997). Yasemin Çongar'la Röportaj. *Milliyet Gazetesi*.
- Doğan, Y. (Program Sunucusu). (1997, 16 Nisan). Yalçın Doğan'la Gündem. İstanbul: Kanal D.
- Dumanlı, E. (7 Mart 2012). '28 Şubat' Bugün Olsa Nerede Dururdunuz?. *Zaman Gazetesi*.<http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=1254672> (Erişim Tarihi: 10 Mart 2012).
- Ercan, Ö. (5 Nisan 1998). Kravat Taksam Takiyye Olur. *Milliyet Gazetesi*.
- Erdoğan, A. (10 Mart 2011). Atasoy Müftüoğlu: Biz Guantanamo Çağında Yaşıyoruz/2. *Dünya Bülteni*.<http://www.dunyabulteni.net/haber/150628/atasoy-muftuoglu-biz-guantanamo-caginda-yasiyoruz-2> (Erişim Tarihi: 11. 03. 2011).
- Göktürk, G. (25 Haziran 1999). Devletin İnanetiyle. *Sabah Gazetesi*.
- Gülen, F. (1979). Asker (başyazı). *Sızıntı Dergisi*. 1. yıl (5), s. 2-3.
- Gülen, F. (1980). Son Karakol. *Sızıntı Dergisi*. 2. yıl (21), s. 2-3.
- Gülerce, H. (29 Şubat 2000). Bir Başka Açından 28 Şubat. *Zaman Gazetesi*.
- Gündem, M. (17 Ocak 2005). Fethullah Gülenle 11 Gün. *Milliyet Gazetesi*.<http://tr.fgulen.com/content/view/8298/15> (Erişim Tarihi: 15. 02. 2009).
- Ilıcak, N. (2012). Her Taşın Altında "The Cemaat mi Var?". İstanbul: Doğan Kitap.
- İnter Star TV. (1995, 6 Temmuz). Özel Haber Programı. İstanbul: İnter Star TV.
- Korucu, B. (5 Mart 2012). 28 Şubat Kahramanları. *Zaman Gazetesi*.<http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=1253435> (Erişim Tarihi: 10 Mart 2012).
- Kur'an-ı Kerim, Nisa suresi (4/135).
- Kur'an-ı Kerim, Maide suresi (5/8).
- Mercan, F. (2008). *Fethullah Gülen*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Muhtar, R. (Program Sunucusu). (1999, 22 Haziran). Reha Muhtarla Ana Haber Bülteni. İstanbul: Show TV.
- Özdemir, C. (27 Eylül 2010). Fethullah Gülen Röportajının Ayrıntıları. CNN TÜRK.<https://www.cnnturk.com/2010/cnn.turk.tv/09/27/iste.fethullah.gulen.roportajinin.ayrintilari/591091.0/index.html> (Erişim Tarihi: 30. 09. 2010).<http://tr.fgulen.com/content/view/18615/12/> (Erişim Tarihi: 10. 10. 2011).
- Özgürel, A. (21 Haziran 1998). Avni Özgürel ile Röportaj. *Radikal Gazetesi*.<http://tr.fgulen.com/content/view/3742/5/> (Erişim Tarihi: 17. 08. 2009).
- Özsoy, O. & Öke, M. K. (Program Sunucuları). (1997, 29 Mart). Samanyolu TV'de Osman Özsoy ve Mim Kemal Öke ile. İstanbul: Samanyolu TV.
- Ünal, A. (3 Temmuz 2006). Gayz Kin ve Düşmanlık Önce Sahibini Boğar. *Zaman Gazetesi*.<http://www.zaman.com.tr/yazar.do?yazino=299766> (Erişim Tarihi: 05.07. 2008).
- Ünal, İ. (2001). *Fethullah Gülen'le Amerika'da 1 Ay*. İstanbul: Işık Yayınları.
- Zaman Gazetesi. (27 Aralık 1997). Hoşgörü Ödülleri Üzerine. *Zaman Gazetesi*.<http://tr.fgulen.com/content/view/2599/11/> (Erişim Tarihi: 15. 05. 2008).